**Кумисбекова Жазира Науатбековнаның**
**8D01701 – Қазақ тілі мен әдебиеті білім беру бағдарламасы**
**бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін**
**«Профессор Алма Қыраубаева еңбектеріндегі интеграциялық оқытудың әдістемелік жаңашылдығы» тақырыбындағы диссертациясына**
**АНДАТПА**

**Зерттеу тақырыбы:** Профессор Алма Қыраубаева еңбектеріндегі интеграциялық оқытудың әдістемелік жаңашылдығы.

**Зерттеудің мақсаты:**

Профессор Алма Қыраубаева еңбектеріндегі интеграциялық оқытудың теориялық-әдіснамалық негіздерін ғылыми тұрғыдан жүйелеу, оның әдістемелік жаңашылдығын айқындау, ғалымның авторлық бағдарламасының ерекшеліктері мен ұстанымдарын дәйектеу және оқыту үдерісіндегі қолданылу мүмкіндіктерін эксперимент арқылы дәлелдеу.

**Зерттеудің міндеттері:**

– Алма Қыраубаеваның педагогикалық мұрасын саралай отырып, білім беру жүйесіндегі интеграциялық оқытудың әдіснамалық негіздері мен дидактикалық ерекшеліктерін бағамдау;

– Ғалымның интеграциялық әдістемесіндегі ұлттық құндылық, тұлғалық-бағдарлы оқыту, шығармашылық және танымдық әрекет ұстанымдарының өзара сабақтастығын көрсету;

– Интеграциялық тәсіл арқылы жоғары сынып оқушыларының дүниетанымы мен шығармашылық ойлауын, метабілімін қалыптастырудың маңыздылығын дәйектеу;

– Алма Қыраубаеваның «Сенім» бағдарламасындағы рейтингтік бағалау жүйесінің әдістемелік ұстанымдарын зерделеп, оны қазіргі критериалды бағалау жүйесімен сабақтастығын анықтау;

– Зерттеу нәтижелері негізінде қазақ тілін оқытуға арналған интеграциялық оқытудың жүйелі әдістемелік моделін ұсыну;

– Қазақ тілді жалпы білім беретін мектептердің жоғары сыныптарында әдістемелік жүйенің тиімділігін эксперимент арқылы бағалау және оның нәтижелерін анықтау.

**Зерттеу нысаны:** жалпы орта білім беру жүйесіндегі 10–11-сыныптарда қазақ тілін оқыту үдерісі.

**Зерттеу пәні:** профессор Алма Қыраубаеваның әдістемелік мұрасы негізінде 10-11 сыныптарда қазақ тілінің интеграциялық оқытудың мазмұны, әдістері мен технологиялары.

**Зерттеудің ғылыми болжамы.** Егер профессор Алма Қыраубаеваның еңбектері мен авторлық бағдарламасындағы жаңашыл идеялар гуманитарлық пәндерді оқытудың әдістемесіне енгізілсе, оқу сапасы артып, дара тұлғаның білім-білік дағдылары шығармашылық деңгейге көтеріледі; оқушылардың зияткерлік ой-өрісі мен дүниетанымдық қабілеті артады. Сөйтіп, жалпы білім беретін орта мектеп аясында жас ұрпақтың рухани болмысының өрісі

кеңейіп, коммуникативтік-шығармашылық дағдылары терең тілдік тұлға ретінде қалыптасуына жағдай жасалады. Ғалымның интеграциялық оқыту жүйесіне бағытталған тұжырымдары мен кешенді тапсырмалар жүйесі сабақ барысында қолданылса, ұлттық құндылықтарға негізделген тілдік мәдениеті жоғары ойлы тұлға қалыптасады. Өйткені интеграциялық оқыту жағдайында жүзеге асатын оқушылардың мәдени-гуманистік, тұлғалық, коммуникативтік, реттеушілік және жалпытанымдық әмбебап іс-әрекеттері метапәндік біліктіліктердің дамуына негіз болады.

**Зерттеудің әдістері:** зерттеу жұмысында ғылыми еңбектерді жүйелеу, талдау, салыстыру, жинақтау, ғылыми-теориялық тұжырымдарды баяндау әдістері қолданылды. Сонымен қатар эксперименттік сабақтарды ұйымдастыруда профессор Алма Қыраубаева мектебінің қағидаларына негізделген жағдаяттық және коммуникативтік оқыту әдістері, ұлттық мектеп тәжірибесі негізінде қазіргі эксперименттің жүзеге асырылуын сипаттайтын модельдеу әдісі, диагностикалау мен талдауда қолданылатын эмпирикалық әдістер: бақылау, сауалнама, t-тест, әңгімелесу, нарративтік әдіс, Cohen’s d (әсер өлшемі) коэффициенті басшылыққа алынды және визуалды контент-талдау (WordCloud) және SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) статистикалық бағдарлама амалы негізге алынды.

**Қорғауға ұсынылатын негізгі ережелер (дәлелденген ғылыми гипотезалар және жаңа білім болып табылатын басқада қорытындылар):**

1. Қазақ тілін интеграциялық тәсіл тұрғысынан оқыту оқушылардың терең білім көзін меңгеруге, метабіліктерін арттыруға ықпал етеді. Әртүрлі ақпарат түрлерін сақтау және алмасу үшін ақпараттық-коммуникациялық технология құралдарын қолдану білім алушылардың құзыреттіліктерін дамытады. Бұл бағыт оқушыларды әлеуметтік ортада белсенді әрекетке жұмылдырады және қарым-қатынасқа түсетін коммуникативтік негіздерді меңгеруге мүмкіндік береді;
2. Интеграциялық оқытудың құрылымдық-мазмұндық моделі мотивациялық-мазмұндық, танымдық және нәтижелік көрсеткіштердің өзара байланысы мен бірлігіне негізделеді. Аталған модель интеграциялық оқыту үдерісінің мақсат-міндеттерін, әдіснамалық тұғырларын, мазмұнын, сондай-ақ нәтижені бағалауға арналған өлшемдер мен көрсеткіштер жүйесін қамтиды. Осы құрамдастардың өзара үйлесімі интеграциялық оқытуды тұтас педагогикалық үдеріс ретінде жүзеге асырады. Ол нтеграциялық оқыту үдерісінің мазмұнын, қалпын, өлшемдерін меңгеруді қамтамасыз етеді;
3. Жоғары сыныптарда пәнді интеграциялық оқыту мынадай педагогикалық шарттарды жүзеге асырады: ғалымдардың тәжірибесін зерделеу және басшылыққа алу; қазақ тілін интеграциялық оқытуды ұйымдастыруда пәндерді кіріктірудің ұстанымдарын жүйелеу; болашақ тіл мұғалімдерін интеграциялық оқыту тәсілімен білім беруге даярлау;
4. Интеграциялық оқыту жаңашыл әдістеме түрлерін, осы бағытта құрылған тапсырмаларды, ұтымды әдістерді, авторлық бағдарламаларда ұсынылған оқыту кешендерін қолданғанда нәтижелі болады. Интегративті

тәсіл арқылы метабілім көзін, метапәндік нәтижелерді қалыптастыруға бағытталған тапсырмалар жүйесі оқушылардың теориялық ойлауын іс-әрекетпен үйлестіріп, оқушы санасында әлемнің біртұтас бейнесін қалыптастыруды қамтамасыз етеді;

5. Болашақ педагогтердің, мектеп мұғалімдерінің заман талабына сай инновациялық оқыту әдістемесін меңгеруі, педагогикалық шеберлік дағдыларын қалыптастыруы мұғалімдер мен оқушыларға ұсынылған курстар аясында жүзеге асырылса тиімді болады.

**Зерттеу көздеріне** Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, ҚР Оқу-ағарту министрінің 2024 жылғы 30 маусымдағы білім беру ұйымдарында «Біртұтас тәрбие» бағдарламасы, ҚР-ның 2029 жылға дейінгі Ұлттық даму жоспары, А.Қыраубаеваның апробациядан өткен мектеп тәжірибесі бойынша эксперименттік құжаттары, «Сенім» тұжырымдамасы. Зерттеу мәселесі бойынша отандық және шетел ғалымдарының философиялық, педагогикалық зерттеулер, оқу бағдарламалары, оқулықтар мен оқу-әдістемелік құралдар, электрондық оқу құралдары, мерзімдік ғылыми-әдістемелік ақпараттар, мектептердің іс-тәжірибе жұмыстары, озат педагогикалық тәжірибелер, зерттеу, эксперимент барысындағы авторлық жеке тәжірибе алынды.

**Зерттеудің теориялық және әдіснамалық негіздері:** зерттеудің теориялық-әдіснамалық базасы бірнеше бағытты қамтиды. Диссертациялық жұмысқа данышпан Әл-Фарабидің «Ғылымдардың жіктелуі туралы» трактатында айтылған әлемдегі барлық ғылымдардың негізінде білім мен тәрбиенің бірлігі жататындығын ескере келіп, бес ірі ілім салаларының (тілтану, логика, математика, физика, азаматтық ғылымдар) білім мазмұнында адам жанының ішкі рухани байлығының қалыптасып, дамуы басты орында болуы керек деген ой-түйіні тірек болды. Сол сияқты жұмыста Жүсіп Баласағұнидің «Білім мен тәрбие – ажырамас біртұтас үдеріс» деген тұжырымы мен тіл мәдениетін этикалық заңдылықтармен байланыстыра оқыту қажет дейтін пікірі негізге алынды. Ұлы ойшыл Абай Құнанбаевтың қара сөздері мен өлеңдерінде білімнің тұлғалық интеграциялық сипатын барынша тереңдете беретін «Тәннің қуаты» және «Жанның қуаты» деген концептуалды түйіні, А.Байтұрсынұлының ғылыми терминология мен дыбыстық жүйе интеграциясы, М.Жұмабаевтың тіл мен бала психологиясының бірлестігі, Ж.Аймауытовтың тіл, әдебиет, табиғаттану, тарих, сурет және еңбек пәндеріне қатысты тоғыспалы білім беру жүйесі зерттеуде басшылыққа алынды.

Тіл білімінің аса көрнекті өкілдері Қ.Жұбанов, І.Кеңесбаев, М.Балақаев зерттеп-зерделеген қазақ тілінің ішкі заңдылықтары мен ереже-қағидаларын ортақ әдеби тіл нормасына біріктіру мәселесі, Ә.Қайдар, Р.Сыздық, Н.Уәли тереңдете қарастырған сөз өнерін ұлттық танымммен, салт-дәстүрмен және мәдениетпен ұштастыра отырып меңгерту жолдары, қазақ тіл білімін этнолингвистика, лингвомәдениеттану және когнитивтік лингвистика ілімдер деңгейінде интеграциялау, Қ.Бітібаеваның оқушыларға жыр-толғаулар

арқылы рухани-эстетикалық тәрбие бере отырып, олардың шешендік сөз мәдениетін шыңдауы тәрізді іргелі проблемалар басшылыққа алынды.

Академик Ф.Оразбаеваның қазақ тілін оқытудың жүйелі-коммуникациялық теориясы мен пәнаралық ақпараттарды сөйлесім әрекетінде қолдану тетіктері профессор А.Қыраубаеваның жаңашыл әдіс-тәсілдерін талдап-тануға себеп болды.

Н.Оралбаеваның теориялық білімді сөзжасамдық әрекеттермен ұластыра зерттеуі, С.Рахметованың сөйлеу мәдениеті мен шығармашылық ойлау белсенділігі, Р.Шаханованың пәнаралық байланыстар шеңберінде оқушылардың функционалдық-коммуникативтік сауаттылығын арттыру амалдары жұмыстың әдістемелік жақтарын ашуда пайдаланылды. Ж.Балтабаеваның коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру мен оқу үдерісін жетілдіру бағыттары, А.Сәтбекованың кәсіби құзыреттілік пен оқыту үдерісін жаңғырту мәселелері, Ж.Сүлейменованың жас ұрпақты ұлттық тұлғаларды тануға бағыттау туралы ұстанымы, Р.Рахметованың инновациялық технологияны қолдану шеберлігі, Ж.Дәулетбекованың қазақ тілін интеграциялық оқытудың теориялық-әдістемелік негіздері, А.Әлімовтің білім беру үдерісіндегі белсенді оқыту әдістерін қолдануы, Ә.Әлметованың жағдаяттық-коммуникативті тапсырмалар арқылы тілдік қатынас құзыреттілігін арттыруы басшылыққа алынды. Біздің пайымдауымызша, аталған зерттеушілердің тұжырымдарында интеграциялық тәсілдер жалаң білім беру емес, оқушылардың креативті ойлау белсенділігін арттыру мен жүйелі пікір айту мәдениетін қалыптастырудың басты дидактикалық амал-тәсілдері ретінде қарастырылады.

**Зерттеудің ғылыми жаңалығы мен теориялық маңыздылығы:**

1. Профессор Алма Қыраубаеваның ғылыми-педагогикалық мұрасындағы интеграциялық оқыту идеялары әдістемелік сала ретінде ғылыми тұрғыдан жүйеленіп, оның теориялық негіздері мен негізгі ұстанымдары анықталды;
2. Алма Қыраубаева еңбектеріндегі интеграциялық оқытудың әдістемелік жаңашылдығы мазмұндық, пәнаралық, тұлғалық-бағдарлық, ұлттық-құндылықтық және шығармашылық бағыттар негізінде сараланып, оның құрылымдық компоненттері айқындалды;
3. Ғалымның қазақ тілін оқытуға қатысты әдістемелік идеялары қазіргі білім берудегі интеграциялық оқыту, функционалдық сауаттылық, тұлғалық-бағдарлы және құндылыққа негізделген оқыту қағидаларымен сабақтастықта қарастырылып, олардың қазіргі әдістемелік әлеуеті негізделді;
4. Алма Қыраубаеваның «Сенім» бағдарламасындағы рейтингтік бағалау жүйесінің әдістемелік ұстанымдары қазіргі критериалды бағалау жүйесімен сабақтастықта қарастырылып, 10–11-сыныптарда қазақ тілі пәнін интеграциялық оқыту барысында оқушылардың білім деңгейін, танымдық белсенділігін, шығармашылық ізденісі мен жеке даму динамикасын бағалау мүмкіндіктері негізделді;
5. Зерттеу нәтижелері негізінде Алма Қыраубаеваның «Сенім» бағдарламасының тұлғалық-құндылықтық идеяларына сүйенген қазақ тілін

интеграциялық оқытудың әдістемелік моделі әзірленіп, оның мақсаты, мазмұны, қағидаттары, әдістері, ұйымдастыру формалары және күтілетін нәтижелері сарапталды;

6. Алма Қыраубаева мұрасының қазіргі білім беру кеңістігіндегі ғылыми-әдістемелік сабақтастығы мен жаңғырту тетіктері айқындалып, ғалымның әдістемелік идеяларын қазіргі қазақ тілін оқыту тәжірибесіне енгізудің ұсыныстары әзірленді.

**Зерттеудің практикалық маңыздылығы:** зерттеу мазмұнындағы тұжырымдар білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында заманауи әдіс-тәсілдермен толықтырылып, интеграциялық оқытуды сабақ барысында қолданудың амалдары мен жолдары көрсетілді. Бұл тұжырымдар мен әдістемелік жұмыстар пәндерді оқыту жүйесінде, арнаулы курстарда, факультатив сабақтарында тиімді материал болып табылады. Зерттеу барысында интеграциялық оқытуға қатысты педагогтің зерттеушілік құзыреттілігінің қалыптасуын анықтаған диагностикалық құралдар кешені ұсынылды. Зерттеу нәтижелерін жалпы орта білім беретін мектептің жоғарғы сыныптарында, жоғары және орта арнаулы педагогикалық оқу орындарында, қазақ тілі мұғалімдердің біліктілігін арттыру орталықтарында және қайта даярлау институтының тәжірибелік зертханаларында пайдалануға болады.

**Зерттеу базасы** Тәжірибелік-эксперименттік жұмыс Жамбыл облысы Тараз қаласындағы А.Макаренко атындағы орта мектеп пен Алматы облысы Қаскелең қаласындағы Қ.Сатпаев атындағы орта мектепте жүргізілді.

**Зерттеу жұмысының мазмұны бойынша 14 ғылыми еңбек жарияланды, оның ішінде** : 1 мақала Scopus мәліметтер базасына енгізілген басылымда (40 процентильді); 4 мақала ҚР ҒЖБМ Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету Комитеті бекіткен басылымдарда; 3 мақала Шет елдік халықаралық конференция материалдары басылымдарында және отандық халықаралық конференцияларда 6 мақала жарық көрді.

**Барлық жарияланымдар жүргізілген зерттеу барысында дайындалған.**

1. Technology-Enhanced Language Learning in Multilingual Environments: A Linguistic Review of Socio-Pedagogical and Neurolinguistic Frameworks. International Journal of Technology in Education and Science. 10 (2026) pp. 947-971.ISSN: 2651-5369, https://surl.li/bsjnky (A.Bogenbayeva 5%, F.Orazbayeva 10%, A.Rauandina 5%, Zh.Kumisbekova 75%, M.Imankulova 5%).

2. Search and experience of forming the language potential of schoolchildren. Қарағанды университетінің хабаршысы. Педагогика сериясы, 30-том, 2(118), 2025, – Қарағанды. 90-106 бб. https://surl.li/ideanb (Zh.Kumisbekova 90%, Zh.T.Sarybekova 5 %, R.K.Kerimbayeva 5 %).

3. Профессор Алма Қыраубаеваның көзқарасындағы интеграцияланған оқыту технологиясының сабақтастық элементтері. Торайғыров университетінің хабаршысы. Педагогикалық сериясы, - № 2 (2025). – Павлодар. 500-514 б. https://surl.li/xneguq (Ж.Н.Кумисбекова 90 %, Р.К.Керимбаева 5 %, Ж.Т.Сарыбекова 5 %).

4. National school model of A.Kyraubaeva. Ясауи университетінің хабаршысы, - №2 (136), 2025. – Түркістан. 460-471 бб. https://doi.org/10.47526/2025-2/2664-0686.224 (Zh.Kumisbekova 80%, F.SH.Orazbayeva 20%).

5. Профессор Алма Қыраубаева: ұлттық құндылықтар ұстанымы. Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ хабаршысы. Филология сериясы. - №1 (197). 2025. – Алматы. 183-191 бб. https://surl.li/cbzvwa (Ж.Н.Кумисбекова 80 %, Ф.Ш.Оразбаева 20%).

6. Қазақ тілі пәнін интеграциялай оқытудың маңызы. «Әлеуметтік және педагогикалық ғылымдары бойынша 2-ші Халықаралық Румелі Конгресі. Стамбул, Румилі университеті 27-29 сәуір, 2024 ж. Стамбул. 934-938 бб. (Ж.Н.Кумисбекова 80 %, О.Чобаноглы 10%, Ф.Ш.Оразбаева 10%).

7. Пәнаралық оқытуды қазіргі білім беру жүйесінде қолданудың маңызы. Жусуп Хас Хажиб Баласагындын туулган күнүнүн 1010 жылдыгына арналган «Борбордук Азия элдеринин өнүгүшүндөгү байыркы кол жазмалар жана алардын эл аралык деңгээлдеги ролу: тил, адабият, маданият жана билим берүү маселелери (XI-XXIи кылымга чейин)» аттуу эл аралык илимий-теориялык конференция, Ош шаары, 25.02.2026ж. 682-688 бб. (Ж.Н.Кумисбекова 100 %).

8. Innovative models for the spiritual and moral education of young generation based on the Alma Kyraubayeva’s approach. International Scientific and Practical Conference on April 29–30, 2026, on the topic: “Global Education and Universal Values: Problems and Solutions” National university of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek. Tashkent – 2026. 832-838 sh. (Zh.Kumisbekova 100%).

9. Оқушы тұлғасын дамытуда педагогикалық қарым-қатынас. Жаңа гуманитарлық білім: оқылым мен жазылымды деңгейлік оқыту Республикалық ғылыми-практикалық конференция, 31 мамыр 2023 ж. 94-100 бб. (Ж.Н.Кумисбекова 100 %).

10. А.Қыраубаеваның оқыту технологиясындағы ежелгі дәуір әдебиеті мен ұлттық тәрбиенің интеграциясы. Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті хабаршысы. «Филология ғылымдары» сериясы. - № 1 (87), 2024. – Алматы. 80-91 бб. (Ж.Н.Кумисбекова 80 %, Ф.Ш.Оразбаева 20%).

11. Профессор А.Қыраубаеваның еңбектеріндегі интеграциялық оқытудың философиялық негіздері. Филология ғылымдарының докторы, профессор Қ.Ғ.Қалиұлының туғанына 95 жыл толуына арналған «Қазақ тіл біліміндегі ғылыми зерттеудің бағыттары, әдіснамасы мен әдістемесі» тақырыбындағы республикалық ғылыми-практикалық конференцияның материалдары. 16 қазан 2024 жыл. – Алматы. 138-140 бб. (Ж.Н.Кумисбекова 100 %).

12. Ойын әрекеттері – оқу, еңбек, тәрбие кепілі. Ғылым. Әйел. Қоғам Қазақстандық ғалым әйелдер қоғамы журналы. №4/2024 ж. 84-88 бб. (Ж.Н.Кумисбекова 100 %).

13. Ғалым-педагог Алма Қыраубаева еңбектеріндегі ұлттық құндылықтар көрінісі. «Ұлттық құндылықтар: Таным. Тағылым. Адал азамат» Республикалық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары. 31 қазан 2025 ж. – Алматы. 293-298 бб. (Ж.Н.Кумисбекова 100 %).

14. А.Қыраубаеваның интеграциялық әдістемесі мен қазақ тілін оқытудың инновациялық технологиялары: сабақтастық пен жаңашылдық. «Ғылыми нәтижелерді коммерциаландыру мен білім беру стартаптарының маңызы: университет пен мектептің ынтымақтастығы» атты қалалық конференциясының материалдары жинағы. Алматы, 2025. 19-23 бб. (Ж.Н.Кумисбекова 100 %).

**Диссертация жұмысының құрылымы мен көлемі.** Диссертациялық жұмыс нормативтік сілтемелерден, анықтамалардан, кіріспеден, үш тараудан, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен және қосымшалардан тұрады.

ҚР ҒжЖБМ Ғылым комитетінің бағдарламалық-нысаналы қаржыландыру бағдарламасы «Үздіксіз білім берудегі халықаралық және ұлттық стандарттарға сәйкес лингвокоммуникация мен нейролингвистика негізінде мемлекеттік тілді деңгейлік меңгертудің әлеуметтік-педагогикалық парадигмасы» (BR28713427) аясында қорғады